

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Світлишин І.І. Місце інноваційних процесів на сільськогосподарських підприємствах / І. Світлишин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?.
2. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / О.І. Дацій. – К. : ННЦ ІАЕ, – 2004. – 428 с.
3. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент : навч. посібник / Н.В. Краснокутська. – К. : КНЕУ, 2011. – 504 с.
4. Малюга Л. Напрями удосконалення інноваційно-інвестиційного процесу в АПК / Л. Малюга // Формування ринкової економіки : зб. наук. Праць. Аграрна економічна освіта в розбудові конкурентоспроможного сільського господарства України. – К. : КНЕУ, 2009. – С. 247–251.
5. Павлюк І. Стівідсотковий українець із голландським паспортом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ridneselo.com/node/1178>.
6. Інтелектуальний капітал підприємств АПК в регіональній інноваційній системі : монографія / Г.В. Жаворонкова, В.О. Жаворонков, Д.М. Соковніна, Л.Ю. Мельник, М.О. Гоменюк / за ред. д.е.н Г.В. Жаворонкової. – Умань : Видавець «Сочінський», 2012. – 550 с.

УДК 330.331.1

Давлетбаєва Н.Б.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту підприємства
Карагандинського державного технічного університету,
докторант
Тернопільського національного економічного університету*

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Розкрито теоретичні засади інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості та обґрунтовано необхідність активізації інноваційної діяльності у цій сфері. Розглянуто особливості продуктових, технологічних, маркетингових та організаційно-управлінських інновацій та їхній вплив на підвищення ефективності функціонування підприємства та конкурентоспроможності на ринку. Виявлені чинники інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, конкурентоспроможність, виробничі та збутові процеси, харчова промисловість, інноваційний потенціал.

**Давлетбаева Н.Б. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШ-
ЛЕННОСТИ**

Раскрыты теоретические основы инновационного развития предприятий пищевой промышленности и обоснована необходимость активизации инновационной деятельности в этой сфере. Рассмотрены особенности продуктовых, технологических, маркетинговых и организационно-управленческих инноваций и их влияние на повышение эффективности функционирования предприятия и конкурентоспособности на рынке. Выявлены факторы инновационного развития предприятий пищевой промышленности.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, конкурентоспособность, производственные и сбытовые процессы, пищевая промышленность, инновационный потенциал.

Davlietbaieva N.B. THEORETICAL BASIS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE FOOD INDUSTRY

The article describes theoretical principles of innovative development of the food industry and the necessity of intensification of innovation in this area. The author considered the features of product, processing, marketing, organizational and managerial innovations and their impact on improving the functioning of the company. She identified the factors of innovative development of the food industry.

Keywords: innovation, innovative activity, competitiveness, production and marketing processes, food industry, innovative potential.

Постановка проблеми. У сучасних умовах вільної конкуренції та динамічного розвитку бізнесу, для того, щоб зайняти передові позиції на ринку підприємства харчової промисловості зіштовхуються з необхідністю впровадження у свою діяльність інноваційних технологій з метою організації ефективних виробничих, організаційних та збутових процесів. Сьогодні умови, в яких функціонують підприємства харчової галузі України, не сприяють повною мірою їх розвитку та зростанню рівня конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. Тому перегляду потребують підходи до формування системи інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості. Необхідність пошуку нових інноваційних інструментів розвитку підприємств обумовлена постійним зростанням внутрішньогалузевої конкуренції, зміною споживчого попиту, низьким рівнем інноваційності харчової продукції. Оскільки

сучасному споживачу постійно пропонується широкий спектр товарів, які швидко змінюються та вдосконалюються, не використовуючи на максимум свій інноваційний потенціал, виробник ризикує втратити конкурентні позиції на ринку. Актуальність статті полягає у тому, що розвиток харчової промисловості неможливий без розробки концептуальних ідей та рішень, спрямованих на підвищення виробничих потужностей та рівня конкурентоспроможності підприємств цієї сфери. Тому їх перехід на інноваційну модель розвитку дозволить оптимізувати не лише виробничі та збутові процеси, але й підвищить ефективність діяльності усіх структурних підрозділів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблематики інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості в умовах постійно зростаючої конкуренції на внутрішніх та зовнішніх ринках присвячені праці багатьох вітчизняних та

іноземних науковців, зокрема: Й. Шумпетера [10], О.Б. Каламана [1], О.М. Петухової [2,3], С.М. Ступака [4], Д.Ф. Харківського [5], Н.С. Коткової [6], С.С. Стоянова-Коваль [7], Ю.Ф. Гудзя [8] та інших. Проте, незважаючи на велику кількість наукових досліджень в сфері теорії та практики інноваційного розвитку підприємств харчової індустрії, слід зауважити, що здебільшого дослідження ведуться на макрорівні. Проблеми управління інноваційною діяльністю на рівні підприємства як основи його стратегічного розвитку та особливості впровадження продуктивних, технологічних, збутових та організаційних інновацій залишаються недостатньо висвітленими.

Метою статті є розкриття теоретичних засад інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості в умовах зростаючої конкуренції та глобальних змін бізнес-середовища.

Виклад основного матеріалу. В сучасній економіці значення інновацій з погляду модернізації та технічного розвитку підприємства, постійно зростає, що підкреслює вплив науково-технічного прогресу на його виробничо-господарську діяльність. Світова практика розвитку бізнесу доводить, що найбільш конкурентоспроможними є саме ті організації, які володіють високим інноваційним потенціалом. Тому інноваційна діяльність підприємств харчової промисловості набуває особливого значення, особливо в умовах переходу України на інноваційний шлях розвитку.

Дослідження особливостей інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості слід розпочати із з'ясування поняття «інновація». Вперше цей термін увів в економічну науку австрійський вчений Й. Шумпер та під інновацією розглянув будь-яку можливу зміну, що відбувається внаслідок використання нових або вдосконалених вирішень технічного, технологічного, організаційного характеру в процесах виробництва і збуту продукції [10, с. 218].

Проаналізувавши праці багатьох вчених, ми дійшли висновку, що більшість з авторів розглядають дефініції «інновація» та «інноваційна діяльність» як напрямок науково-технічного прогресу та як процес, зв'язаний з впровадженням результатів передових наукових досліджень у практичну діяльність підприємства. У Законі України «Про інноваційну діяльність» термін «інновація» висвітлюється як «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери», а інноваційна діяльність підприємства розглядається як «діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг» [9].

Отже, інноваційна діяльність підприємства не лише охоплює практичне використання результатів науково-технічних розробок, але й відображається у фінансових та економічних змінах, як результату виробництва нових або вдосконалених товарів, модернізації технологічних процесів, реалізації нових підходів до виробничої, організаційної, маркетингової та збутової діяльності.

Поняття «інноваційного розвитку підприємства» відображає процес пошуку та використання нових методів реалізації потенціалу підприємства в умовах постійної турбулентності зовнішнього серед-

овища шляхом створення та впровадження інновацій з метою досягнення економічного, соціального, науково-технічного та екологічного ефектів. Враховуючи це, інноваційний розвиток підприємства слід розглядати у двох взаємопов'язаних аспектах [14]:

- як цілеспрямоване неухильне підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності підприємства, яке ґрунтується на інтенсивних факторах розвитку (знання, інформація, передові технології тощо);

- як цілеспрямоване та постійне вдосконалення та підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємства.

До основних особливостей інноваційного розвитку підприємства належать [14, с. 255]:

- цілеспрямованість (розвиток не може бути безцільним);

- системність (управління інноваційним розвитком формується на основі системного підходу);

- неухильність (виражається в прагненні менеджменту підприємства методично і послідовно розвивати його на основі передових інноваційних рішень);

- відкритість до змін (система, яка ухиляється від будь-яких змін, не здатна до інноваційного розвитку);

- наявність відповідної системи управління (управління інноваційним розвитком вимагає формування відповідної системи, що включає суб'єкт управління, механізм управління, об'єкт управління і систему прямих і зворотних зв'язків).

Виходячи з цього, інноваційний розвиток підприємства слід розглядати як процес постійного вдосконалення його діяльності з використанням принципово нових прогресивних технологій, або з модернізацією існуючих, інтелектуалізації бізнес-процесів та перехід до виробництва високотехнологічної та високоякісної інноваційної продукції.

Інноваційний розвиток підприємств харчової промисловості передбачає розробку, впровадження, апробацію, комерціалізацію та оцінку ефективності різних видів інновацій з метою підвищення продуктивності господарської діяльності та зміцнення конкурентних переваг компанії в довгостроковій перспективі. З огляду на це до основних видів інновацій у харчовій промисловості слід віднести: продуктивні, технологічні, маркетингові та організаційно-управлінські (рис. 1).

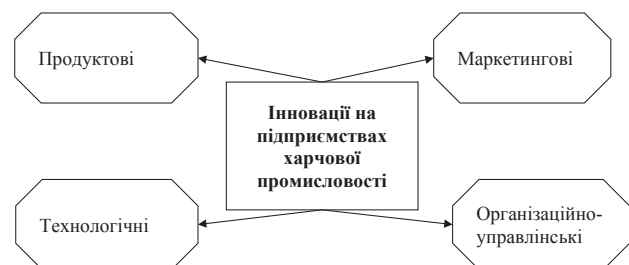

Рис. 1. Види інновацій на підприємствах харчової промисловості

Розроблено автором

Продуктивні інновації є переважачим видом інновацій у харчовій промисловості та передбачають створення нових за якісними характеристиками товарів. Водночас слід враховувати, що в харчовій промисловості досить важко винайти якісно нові продукти найвірогідніше такі інновації ґрунтуються на вдосконаленні споживчих властивостей уже існую-

ючих. Це можуть бути екологічно безпечні продукти масового споживання, продукти лікувально-профілактичного призначення з врахуванням сучасних медико-біологічних вимог для особливих груп населення, дитяче харчування тощо.

Технологічні інновації – це нові технології та методи виробництва продукції з використанням новітнього обладнання. У харчовій промисловості до технологічних інновацій можна віднести ресурсозберігаючі технології, вдосконалення технологічних процесів з метою скорочення тривалості виробничого циклу та підвищення якісних характеристик продукції, модернізація тари та упаковки з використанням пакувальних матеріалів, що володіють фунгіцидними властивостями. Технологічні інновації на підприємствах харчової промисловості здатні в довгостроковій перспективі підвищити конкурентоспроможність організації за рахунок постійної модернізації існуючого обладнання та заміни його на більш сучасніше і ефективніше. Слід зауважити, що на технічне переобладнання підприємств харчової промисловості значний вплив має розвиток інноваційних технологій у суміжних галузях, зокрема в машинобудівній, хімічній, сільськогосподарській. Тому інноваційна діяльність підприємств галузі харчування перебуває у міжгалузевій залежності та має багатоаспектний характер. Основні чинники впливу технологічних інновацій на конкурентоспроможність харчових підприємств зображені у таблиці 1.

Маркетингові інновації передбачають впровадження нових методів маркетингу, спрямованих на здійснення значних змін в дизайні, розміщенні та презентації продуктів, їх просуванні на ринки збуту, формуванні цінкових стратегій з метою збільшення обсягів продажів та ринкової частки. Оскільки маркетингові інновації є менш витратними, ніж продуктові та технологічні, їх використання є доцільним у періоди фінансової нестабільності підприємства. А одночасне використання технологічних та маркетингових інновацій дозволить набути конкурентних переваг та закріпити свої позиції на ринку.

Організаційно-управлінські інновації – це інновації, пов'язані із впровадженням нових технологій, інструментів та методів управління підприємством, спрямованих на підвищення ефективності функціонування усіх структурних підрозділів підприємства та оптимізації бізнес-процесів, зокрема постачання, виробництва, транспортування та збуту. Організаційно-управлінські інновації можна поділити на три види, зокрема: організаційні, корпоративні та соціальні нововведення.

Під організаційними нововведеннями розуміється процес освоєння нових методів та форм управління, організації функціонування та взаємодії усіх структурних підрозділів підприємства. Проте слід враховувати, що впровадження організаційних нововведень доцільне у випадку наявності конкурентоспроможного основного виробництва та якісного продукту, який успішно реалізується на ринку. Тому організаційні інновації є найефективнішим доповне-

Таблиця 1
Чинники впливу технологічних інновацій на конкурентоспроможність підприємств харчової промисловості [12, с. 189]

Напрямок технологічних інновацій	Чинники впливу на конкурентоспроможність підприємства
Технології зберігання сільськогосподарської продукції	Збільшення терміну зберігання сировини без втрати якості
Ресурсозберігаючі технології обробки сировини	Мінімізація відходів сировини за рахунок впровадження сучасних методів обробки
Технології вдосконалення споживчих властивостей продукції	Покращення смакових якостей, екологічності та корисності продуктів харчування
Технології скорочення тривалості виробничого циклу	Зниження тривалості виробничих процесів без втрати якісних характеристик продукції
Технології упаковки продукції	Вдосконалення технологій упаковки продукції та підвищення її привабливості для споживачів

нням продуктових, технологічних та маркетингових нововведень та сприяють досягненню стабільного функціонування та розвитку підприємства.

Корпоративні інновації – це формування корпоративної культури на інноваційних засадах, що передбачає перехід від індивідуальних до групових форм організації праці, створення ефективної системи мотивації працівників, підвищення їх трудової віддачі та розкриття творчого потенціалу.

Соціальні нововведення реалізуються з метою активізації трудового потенціалу організації шляхом вдосконалення кадрової політики, формування інноваційної системи професійного адаптації, навчання та розвитку працівників, покращення їх соціального захисту, умов праці та мікроклімату у колективі.

Рис. 2. Чинники інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості [13]

На інноваційний розвиток підприємств харчової промисловості впливає низка чинників економічного, виробничого та ринкового характеру (рис. 2).

Нині харчова промисловість України функціонує в умовах стійкого внутрішнього та зовнішнього попиту на харчову продукцію, а розвинена сировинна база сільськогосподарської продукції значно сприяє її розвитку. Проте глобалізаційні процеси у світовій економіці значно посилили імпорту залежність ринку продукції харчової промисловості та загострили конкуренцію на світовому продовольчому ринку. За таких умов підвищення ефективності діяльності підприємств галузі та посилення конкурентних переваг продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках можливе за рахунок активізації інноваційних процесів, спрямованих на підвищення якості харчових продуктів.

У сучасних умовах однією з умов розвитку підприємств харчової промисловості є розробка та впровадження ефективної інноваційної політики, основною метою якої повинно стати впровадження передових інноваційних технологій та рішень щодо підвищення ефективності виробничих та збутових процесів. Нині більшість підприємств харчової промисловості в процесі розробки та впровадження інноваційних технологій та продуктів зіштовхуються з проблемою недостатності фінансових та інвестиційних ресурсів. Тому зниження податкового навантаження, коректування митно-тарифної системи, надання субсидій інноваційним підприємствам, державна фінансова підтримка науково-технічного забезпечення галузі та формування сприятливого інвестиційного клімату повинно стати пріоритетним напрямом інноваційної діяльності держави. Оскільки, активність інноваційного розвитку харчової промисловості значною мірою визначається фінансовим аспектом, створення сприятливого інвестиційного клімату в державі є необхідною передумовою.

Висновки. Отож, активізація інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості сприятиме зміцненню конкурентних переваг галузі на внутрішньому та зовнішньому ринках шляхом реалізації науково-технічного потенціалу, що проявлятиметься у:

- підвищенні якості та, відповідно, конкурентоспроможності продуктів харчування за рахунок використання нових або модернізованих способів виробництва;

- захопленні нових ринків та збільшенні обсягів реалізації продукції шляхом впровадження інноваційних технологій в організації збуту та позиціонування товарів на ринку;

- покращенні фінансових результатів діяльності компаній за рахунок збільшення грошових надходжень від реалізації інноваційної продукції;

- оптимізації бізнеспроцесів та раціонального використання виробничих потужностей підприємства шляхом запуску передових інноваційних технологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Каламан О.Б. Інноваційний розвиток підприємств харчової промисловості / О.Б. Каламан, О.О. Братковська // Економіка харчової промисловості. – 2014. – № 1(21). – С. 87–90.
2. Петухова О.М. Моделі інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості / О.М. Петухова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/264/3/3.pdf>.
3. Петухова О.М. Типи інновацій та їх реалізація в харчовій промисловості України / О.М. Петухова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/268/4/1558.pdf>.
4. Ступак С.М. Аналіз стану та тенденцій розвитку інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості України / С.М. Ступак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1627/1/.pdf>.
5. Харківський Д.Ф. Проблеми інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості / Д.Ф. Харківський, О.Ю. Славути // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 4. – С. 26–29.
6. Коткова Н.С. Техніко-технологічне оновлення харчової промисловості України: чинники інвестиційно-інноваційного розвитку / Н.С. Коткова // Проблеми економіки. – 2013. – № 4 – С. 108–115.
7. Стоянова-Коваль С.С. Інвестиційні потоки як фактор нарощення інноваційного потенціалу підприємств / С.С. Стоянова-Коваль, Т.С. Шабатура, В.О. Непочатенко // ЕКОНОМІКА: реалії часу. – 2013. – № 3(8). – С. 160–165.
8. Гудзь Ю.Ф. Управління інноваційною діяльністю при реалізації стратегії зростання потенціалу підприємств харчової промисловості / Ю.Ф. Гудзь // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2013. – Т. 18. – Вип. 2. – С. 100–109.
9. Про інноваційну діяльність : Закон України // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 143.
10. Шумпетер И. Теория экономического развития / И. Шумпетер. – М. : Прогрес, 1982. – 455 с.
11. Кузина Л.А. Инновации в пищевой промышленности: теория и практика. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.creativeconomy.ru/articles/23718/>.
12. Пилипчук А.В. Конкурентный потенциал перерабатывающих предприятий АПК / А.В. Пилипчук. – Минск : Беларус. навука, 2012. – 217 с.
13. Колосова Т.В. Системный подход к развитию инфраструктурных элементов инновационной деятельности предприятия. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://morvesti.ru/archive/tdr/element.php?BLOCK_ID=66&SECTION_ID=1389&ELEMENT_ID=4138.
14. Руст А.М. Бизнес-модель инновационного развития предприятия / А.М. Руст, В.Н. Суязов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sciencejournal.sstu.ru/sites/default/files/41.Руст%20А.М..pdf>.